

ДЬУЛУРҢАН

бэлиэ түгэн

«Дьулурҕан» 25 сылынан!

«Дьулурҕан» — «Республика бүтүүнэ» хаһыат сыһыарыытын быһыытынан 2000 сыллаахха тохсуньу 14 күнүгэр бастакы нүөмэрэ бэчээттэнэн тахсыбыта. Онуоха көбүлээччинэн, ойөөччүнэн ити хаһыат кылаабынай редактора Галина Алексеевна Бочкарева буолбута.

Ити кэмгэ, М.Е. Николаев республиканы салайарын сағана спорка сана сүүрэннэр кирибиттэрэ. Онно тилэх баттаһа «Дьулурҕан» сахалы тылынан тахсар спорт туһунан маннайгы хаһыатынан буолбута. Итиэннэ тиһигин быспакка, биир да сыл тохтоон хаалбакка, 25-с сылын бэчээттэнэн тахса турар. Бу кэм устата «Дьулурҕан» дьону-сэргэни түмтэ, ааҕааччылар сэнээрилэрин ылла диэххэ сөп. «Дьулурҕанна» араас кэмнэ суруналыыстар **Геннадий Бечеряков, Степан Юмшанов, Сергей Муксунов, Людмила Попова, Виктория Федотова, Айтана Аммосова** таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ.

«Дьулурҕан» хара бастакыттан анала диэн — эдэр ыччакка чөл, чэгиэн-чэбдик олобу тарбаты, эйэ дэмнээх күрэхкэ көбүлээһин, билиигэ-көрүүгэ тардыһы, өбүгэлэрбит олон кэлбит олохторун сырдаһы, биллиилээх дьоммут аат-

тарын үйэтити буолаллар. Итиэннэ кумааҕы хаһыат буоларын быһыытынан, туһааннаах тэрилтэлэргэ, архыыптарга хас биирдии нүөмэрэ кичэллээхтик ууруллан, кэлэр көлүнүбү өйдөбүннүк, ыйыннык быһыытынан өрүү сырдыгы, кэрэни, үтүнү түстүү туруоҕа. Ол эбэтэр, суруллубут — суоруллубат!

Күндү ааҕааччылар! Эһигини барыгытын «Дьулурҕан» бастакы нүөмэрэ бэчээттэнэн тахсыбыта 25 сылынан истинник эбэрдэлибит! Саха сириин спорда сайдарыгар көмөбүт, физическэй култуураны, чөл олобу көбүлүүр бачыымныгит ситиһиилээх буоларыгар баҕарабыт.

Бүгүн, үбүлүйдээх кэммитигэр үктэнэн туран, «Дьулурҕаны» иилээн-сағалаан таһаарбыт салайааччыларбыт, оччотооҕу «Республика бүтүүнэ-Вся республика» хаһыаттар кылаабынай ре-

дактордара **Галина Алексеевна Бочкарева**ҕа, ырахан түгэммитигэр бэйэлэригэр ылан кыағы биэрбит «Саха сирэ» хаһыат кылаабынай редактора **Наталья Ивановна Харлампьева**ҕа, «Киин куорат» («Эхо столицы») хаһыат редакцияларын салайааччы **Александр Вячеславович Прокопьевка** уонна билигин «Забота-Арчы» хаһыат иһинэн ситимин быспакка таһаара турар «Сахапечать» тэрилтэ генеральнай дириэктэрэ **Ньургуйяана Михайловна Стручкова**ҕа элбэх ахсааннаах спорду таптааччылар ааттарыттан улахан махталбытын биллэрэбит. Итини тэнэ, өрүү күүс-көмө буолар көхтөөх көмөлөһөөччүлэрбитигэр, ааҕааччыларбытыгар бу кэрэ бэлиэ түгэнинэн махталбытын тиэрдэбит.

Барыгытыгар кытаанах доруобуйаны, дьолу-соргуну, үлэбү-үөрэххэ ситиһини, олоххо дьулуруу, «Дьулурҕанна» бэринилээх буолууну баҕарабыт итиэннэ өссө интэриэһинэй суруйулары күүтэбит!

Петр ПАВЛОВ,
«Дьулурҕан» спорка аналлаах сыһыары редактора.

сонуннар ситимнэрэ

Тымны оройугар — Өймөкөөннө

Өймөкөөннө ытыллыбыт кыһыҥгы сүүрүүгэ республика 13 улууттан уонна дойду 16 регионуттан барыта 50-чэ киһи кыттына.

Онуоха 50 кырадыстаах тымныга — 50 км сүүрүүгэ кыайыылааһын Олүөхүмэттэн спорт маастара **Александр Моёдо** буолла. Оттон 42,2 км дистанцияҕа **Леонид Зыков** (Хангалас) бастаата.

Сүүрүү бастакы күнүгэр 5 км — **Полина Слободчикова** (Сунтаар), 10 км — **Алексей Кузько** (Дьокуускай), 15 км — **Эдуард Ксенофонов** (Хатас) уонна 21,1 км — **Алексей Герасимов** (Дьокуускай) биэтэккэ бастакынан кэллилэр.

Бу күрэхтэһии Аҕа дойдуну Улуу сэриитигэр Кыайы 80 сылыгар ананна.

Сыл бастакы чемпионаттара...

Үүммүт саҕа 2025 сылга республикаҕа СР спорка уонна физическэй култуураҕа министирэстибэтин сүрүннээһининэн элбэх күрэхтэһии ытыллара былаанналар.

Үгэс быһыытынан, улахан таһымнаах күрэхтэһиилэр көнүл тустуу көрүнүнэн сағаланаллар.

Олунньу 13–14 күннэригэр улахан дьонно Дальнай Восток чемпионата, оттон олунньу 21–23 күннэригэр Сунтаарга Н.Н. Тарскай кэриэһигэр эр дьонно Саха Республикатын чемпионата ытыллаллар. Итини тэнэ эмиэ олунньуга кикбоксинга Дальнай Восток регионун чемпионата уонна эдэрдэргэ күрэхтэһиитэ былаанналар.

Кулун тутар ыйга элбэх күрэхтэһии баар. Ол курдук, дартска Дальнай Восток чемпионата, баскетболга республика чемпионата, волейболга уонна футзалга үрдүкү лига чемпионаттара, бокска Арсен Петров кэриэһигэр республика чемпионата буолуохтара.

«Дьулурҕан».

Эрилик кубогар...

Тохсуньу 11–12 күннэригэр Чурапчы сэлэһиннэтигэр **А.И. Федотов** аатынан Спорт киһинэ, волейболга сыллата ытыллаллар **Эрилик кубогун ылан иһин күрэхтэһии буолла. Барыта оскуола оҕолорунаан, 14 хамаанда кыттыыны ылла.**

Икки күн устата барбыт сытыы, илин-кэлин түсүһүлээх тири мээчик күрүбэр финалга Таатта, Чурапчы, Мэнэ Хангалас хамаандалара уонна «Манас» волейбольнай кулууп табыстылар.

Бастакы миэстэ иһин бу иннинэ, «Манас» кулуубу кыайбыт Мэнэ Хангалас уонна таатталары хоппут Чурапчы хамаандалара күөн көрстүлэр. Олохтоохтор бэйэлэрин дьонноро кыайалларыгар бүк эрэллээх этилэр. Ол эрэри, быһаарылаах очукуолары Мэнэ волейболистара ыланнар, кыайыылаах тахсаллар, Эрилик кубогун хаһаайыннарын буолаллар.

Наҕараадалааһынна Чурапчы улуунун баһылыга С.А. Саргыдаев — бастаабыт Мэнэ Хангалас хамаандатыгар 100 тыһ. солк., иккис буолбут Чурапчыга 70, үсүһү ылбыт Таатта хамаандаларыгар 50 тыһ. солк. туттарда.

Алексей СЛЕПЦОВ, Чурапчы.

улуустан сонун

«Тымныы Озонньор» бириинигэр бэртээхэй киирсийлэр

Афанасий Парфенов аатынан спортивнай комплекса "Тымныы Озонньор" бириинигэр остуол тенниин уонна бильярд көрүннэригэр аһаҕас күрэхтэһиилэр буоллулар.

Спортсменнары Бэрдьигэстээх нэһилиэгин баһылыга, бильярд көрүнүн федерациятын салайааччыта Алексей Аргунов, спорт бэтэрээннэрэ, остуол тенниин көбүлээччилэр **Радомир Сидоров, Анатолий Осипов, Егор Павлов** эбэрдэлээтилэр.

Остуол тенниинигэр 21 спортсмен икки бөлөххө араһан оонньоото.

Кэрэ анардарга, уопуттаах **Элена Романова** иннигэр кими да киллэрбэтэ. Иккис миэстэни **Надежда Уразбахтина** бэркэ эриһэн туран ылла. Спорт бу көрүнүн утумнааччы, көбүлээччи **Кудайсовтар** дьэ кэргэнтэн **Антонина Максимова** үһүс миэстэбэ табыста.

Бэрт сытыы киирсийлэр кэннилэриттэн "саҥа саҥалааччыларга" **Анатолий Сидоров** (Кэптин) тэннээбин булбата. Иккис миэстэни **Василий Шкулев** (Бэрдьигэстээх) ылары ситистэ. Үһүскэ 11-с кы-

лаас үөрэнээччитэ **Артем Сидоров** (Кэптин) тахсан, үгүс дьону соһутта.

Уопуттаах теннистэргэ хардары-таары кытаанах оонньуулар буоллулар. Бары да араас таһымнаах күрэхтэһиилэргэ кыттыбыт, кыайыт-хоппут буоланнар, бэртээхэй оонньуулары көрдөрдүлэр.

Түмүккэ, баай уопуттаах **Радомир Сидоров** (Бэрдьигэстээх) күүскэ эриһэн туран, кыайыны мүччү туппата. Иккис миэстэни **Данил Потапов** (Күөрэлээх) ылла. Үһүс **Валентин Петров** буолла.

Спортсменнар спорт бу көрүннэрэ сайдытыгар улахан

болжомтону уураар, бары усул-обуяны тэрийэр Бэрдьигэстээх нэһилиэгин, Ылчат политика-тын, култууратын уонна спордун агентствотун салалтатыгар махталларын биллэрэллэр.

Вячеслав АЛЕКСЕЕВ, Бэрдьигэстээх, Горнай. Ааптар түһэриитэ.

санаа ситимэ

Улуустарга тренер штата тобо көрүллүбэтиг?

Кыра оҕолорго көнүл тустуу күрэхтэһиигэр элбэх оҕо кыттар, саастара улаатан истэхтэрин аайы кыттааччы ахсаана аҕыйаан иһиэ, улахан дьонно тийдэхтэринэ тарбаха эрэ баттанар тустууктар хаалаллар.

Билигин ДЮСШ-ларга нэһиликтэри киллэрэн туран, тренер бөҕө үлэлиир, бары оҕо тренердэрэ. Тоҕо улуустарга, нэһиликтэргэ улахан дьоннору дьарыктыыр тренер штата көрүллүбэтиг? Билигин улуустарга көнүл тустууга улахан дьон дьарыктамматтар, ол иһин улахаттарга күрэхтэһии буолла да, хапсаҕайга эрэ ытыллар. Ити аатырбыт тустууктарбыт (бары улахан ситиһиилэрин көнүл тустууга ситиспит тустууктар) бириестэрин хапсаҕайга ытыллар. Бу тустууктарбыт бары ССРС спордун маастардара, сорохтор норуоттар икки ардыларынааҕы кылаастаах спорт маастардара, хапсаҕайга тустубатах дьоннор, Владимир Андросовтан уратылар.

Өскө, бу тустууктар бэйэлэрин ааттарынан күрэхтэһиилэрин көнүл тустууга ытыллара буоллар, кыттааччыта олох аҕыйах буолуо этэ, бириинэ да ол сиринэн буолуо этэ. Көнүл тустууга хапсаҕайга курдук спонсордар суохтар.

Эһиги туох дии саныгыт?

Лука ЯКОВЛЕВ.

ааҕааччы санаата

Республика спордугар саҥа сүүрээҥ наада

Аспыт үйэбэ эт-хаан өртүнэн сайдыылаах оҕолорго спорт араас көрүннэригэр сыһыаран дьарыктыыр эбит буоллахпытына, билигин кэмгэ оҕо сайдыыта санаа хоту буолбатабын туһунан бары долгуйабыт.

Дьэ, ол иһин физкултуура уруктарыгар ураты болжомто уураар кэм кэллэ. Анал тэрилтэ тэрийэн детсадтан саҥалаан үрдүк үөрэх кыһаларыгар көрүллэр физкултуура уруктарынан ис хоһоонун уларытыы. Ахсыанка туруоруутунан күһэйбэккэ, нуорматив тутуутунан ыкпакка. Эт-хаан өртүнэн сайдыы доруобуйа төрдө дьэ өйү санааны ингэрдини үлэ барар кэмэ кэллэ. Ону олоххо киллэрэр инниттэн, үөрэх бары тэрилтэлэригэр дэлэй аныгы үйэ былчыны хачайдыыр тренердара толору баар буолалларын ситиһэр сорок тирээн кэллэ. Сылы быһа дьарыктанар былаан оҕоһуллубутунан

Физкултуура уруога саҥа үйэбэ ис хоһооно уларыйда

оҕо, ылчат дьарыктанан эт-хаан өртүнэн сайдыыны ылыахтаах. Биир урук кэмгэр кырата икки кылаас толору дьарыктанар усул-обуятын тэрийи. Аныгы үйэбэ физкултуура уруктарынан сорогун оннук дьэ толкуйдуубун.

Государствоттан үбүлэнэр спорт көрүннэринэн федерациялары тэрийи

Сайдыылаах үйэбэ оннугу тэрийи — үйэ ирдэбилэ. Спорт көрүннэрин үбүн биир иһиккэ муньан ким хайдах толкуйдурунан ороскуоттуурун тохтотон. Спорт көрүннэринэн көрүллэр үбү бэйэлэригэр быһаччы ытан, Дьокуускайга баар спортивнай объектары көрүннэргэ сыһыаран үлэ бардабына, сайдыы барыа этэ.

Холобура «Кыайы 50 сыла» Спорт дьарыгына волейбол киинэ, «Триумф» сорҕото чэпчэки атлетика федерацията. Тустууну «Триумфка» киинээн. Саҥа тутуллар тутуулары оннук сыаллаах олоххо киллэрэр буоллар дьэ бэрт буолуо

этэ. Федерациялар общественнай тэрилтэ буолан тохтуо этилэр.

Спортивнай кулууптар

Кулууптары тэрийэн күрэхтэһиннэрибиз дьэ эттиллэри иштибиһипт син балайда буолла. Онтон дьининэн, олоххо баарынан эгэххэ, қуораттар, улуустар, нэһиликтэр спортивнай кулууптар государствоттан үбүлэнэллэр. Күрэхтэһиилэр кинилэргэ тирэбэрэн ытыллаллар. Арай, анал ону биһиргэтэргэ сокуон суох.

Дьэ, бу сокуону оноруохха наада. Нэһиликтэргэ спортивнай саалаларга базаланан спортивнай кулууптар баар буолалларын ситиһиэххэ. Туспа юридическай тэрилтэ буолан расчётнай счёттаах, үптээх, харчылаах, үлэһиттэрдээх. Нэһилик иһигэр баар социальнай объектар үөрэх тэрилтэлэрэ, кулуура дьэилэрэ бары бухгалтериялаах тэрилтэлэр. Арай, спорка оннук суоҕа уопсай үлэни атахтыыр. Аныгы сайдыылаах олоххо ол сатаммата көстөн турар.

Күрэхтэһиилэри тэрийи

Дьэ, саамай куоһур туттарбыт, араас таһымнаах күрэхтэһиилэри тэрийи. Ол гынар, саҥа үйэбэ, саҥаны, сонуну тэрийбиһипт суоһун кэриэтэ. Ааспыт үйэбэ тэрил-либиди күрдьэн иһэбит. Ааспыт үйэттэн биир уларытыы киллэрбиһипт. Манчаары Спартакиадатыгар, Спортивнай оонньууларга финаль-най дэнэр өртүгэр кыттарга сүүмэрдир буоллубут. Олун-нуттан саҥалаан республика чемпионаттары оннук сыаллаах ытыгы олоххо киридэ.

Спортивнай өртө инники тутулубакка, кыттааччы ахсаанын ачатыыга анам-мыт сүүмэрдээһин дьэ кэпсээн тарҕаммыта ыраатта. Улахан күрэхтэһиилэрбит балаһыанньаларыгар сырыы айы суруллар. Кырата үс түһүмэхтээх ытыллар дьэ. Ол гынан, финальнай чааһа эрэ ордук чорботуллар. Икки түһүмэбэ, саамай элбэх кыттаач-

чы күрэхтэһэр өртө күлүккэ хаалар.

Манна, холобура, маньык тэрийэр буоллар: республикабыт киин куоратыгар Сахабыт сирин чулуу спортсменнара бары түмсэн биир кэмгэ, бары көрүннэ күрэхтэспэтэхпит ыраатта. Омунаатахха үйэ аҥаара буолла. Улахан күрэхтэһиилэрбит суолталарын үрдэтэн, бэлэмнэни, дьарыктаны бириэмэтин уһатан. Дьоллоох Дьокуускайбытыгар Спартакиадабыт, Спортивнай оонньууларбыт буолар сылларыгар, бэс ыйын саҥата бары түмсэн, көрүннэринэн кимнээх түмүктүүр күрэхтэһиилэргэ кытта барыахтаахтарын быһаарсыабын, сүүмэрдээһин. Сааһы быһа ороскуотуура үбү биир кэмгэ түмэн.

Маньык санааны туох дии саныгыт? Сэнээрэр, дьүүллэр буоллахтына, аныгысыга бириди эттиллэрин быһааран, холобурдаан бириэмэ этэ.

Ылдьаа СКРЯБИН.

кэпсиэхпин баҕарабын

Саха дуобатын үрдүккэ таһаарсыбыт сүдү дьоммут

Саха сиригэр сылтан сыл дуобат үрдүк тэтимнээхтик сайдан иһэр. Ол чааһыгар кинини кытары тэнгэ тардылаһар көрүнү баара костүбэт.

2025 сылга этэннэ үктэннибит. Быйлыгы дьыл өрөспүүбүлүкэ, ордук чуолаан Мэнэ Хангалас дуобатчыттарыгар умнуллубат түгэннэри бэлэхтиир быланнаах. Ол барыта Сахабыт сиригэр дуобат үрдүк таһымна тахсытыгар, сайдытыгар умнуллубат сүнкэн кылааттаах, сотуллубат үтүөлөрдээх, ону оха олук уурсубут биир дойдулаахтарбытын кытары сибээс-тээх. Кимнээҕий? Мантан салгы кинилэр кылгатыллыбыт, хатыламат биографияларын кытары билсиптиһибин.

Иннокентий Васильев

1930 сыллаахха тохсунньу 26 күнүгэр Чүйүбэ төрөөбүтэ. Дьокуускайдаагы педучилищаны бүтэрэн Бүтэй-дээххэ, Табаҕаҕа, Дьабыылга физкультура учууталынан үлэлээбитэ. 1950 сыллаахха өрөспүүбүлүкэбэ

дуобакка бастаабыта. Красноярскай куоракка Илин Сибиир, Улук Илин күрэхтэниитигэр кыттан эмиэ чөмпүйүөннүүр. 1952 с. Арасыйыа тыатын сирин дуобатчыттарынын финалыгар кыттыбыта. Бу дуобакка эрэ буолбакка, очотоогу саха ыччаттарыгар, санардыы сайдан эрэ успуорт бары көрүннэригэр үтүө холобур, суолдугу сулус буолбута.

1971 с. Дьабыылга Сахабыт сиригэр бастакынан спортивнай музейы тэрийбитэ. Бу сылларга кэтэктэн үөрэнэн Хабаровскайдаагы пединституту бүтэрбитэ. Тарбаҕар талааннаах уруһуйдуг, ааспыт кэм кэрэтин эргитэр фотограф. Хаартыскаҕа түһэри кукурсугар Сойуус диплома, Арасыйыа лауреата. Кустук араас өнүгөн ооньуур эргиччи дьобурдааҕа, талааннааҕа, бары өтүгүн сайдыылааҕа. 4 көрүннэ (хайыһар, велоспорт, ГТО многоборьета, дуобат-суруйсуу) өрөспүүбүлүкэ чөмпүйүөнэ этэ.

Түмэр, тэрийэр дьобур-дааҕа. Элбэх сүүрүүнү-көтүүнү, тэрээнини эрийэр күрэхтэниилэри тиһигин быспакка бытыгарынан уратылар-дааҕа. Нэһиликтэри кэрийэ сылдьан дуобакка селанс биэрэрэ. Улахан игэбэскэ-быһаҕаска эйэлэниитэ суох аһаҕастык, хомуньуустуу сыһыаннаһар кыгаанах сүрүннээх киһи этэ. Сэриининнээҕи, кэминээҕи оҕо сааһын туһунан хараастан, ардыгар долгуйан туран кэпсиэрэ.

Саха өрөспүүбүлүкэтин кулпууратын үтүөлээх үлэнигэ, норуот үөрэбириитин туйгуна, улуус Бочуоттаах гражданина. Элбэх хоһоонордооҕо, «Спорт-Манчаары дойдутугар» диэн 2000 сыллаахха тахсыбыт кинигэ ааптара. Өрөспүүбүлүкэ таһымнаах судьуйа.

Саналпыгым курдук, тохсунньуга төрөөбүтэ 95 сылын туолар.

Николай Кычкин — дуобат Куоркуна

1940 сыллаахха кулун тутар 26 күнүгэр Дойдуунускайга төрөөбүтэ. Төнгүлү орто оскуолатын бүтэрбитэ. Салгыы 1966 с. Бүлүүтээҕи пед. училищаны бүтэрэн, Павловскай орто, Алтан, Матта, Догдоно аҕыс кылаастаах оскуолаларыгар математика учууталынан үлэлиир. Үлэтин таһынан дуобат куруһуогун бу оскуолаларга салайан ытар. Күтүөт буолан, Тааттаҕа 1973 сыллаахтан үлэлиир. 1977 сылтан тренер үлэтигэр кеспүтэ. 100 харахтаах дуобакка өрөспүүбүлүкэбэ биер күүстээх дуобатчытынан биллибитэ. Самай улахан ситиһиитэ — 1986 с. Алма-Ата куоракка Бүтүн Сойуустаагы турнирга чөмпүйүөн аатын ылбыта. Киһи бу сиргэ айа-тута, үлэлихамсыы, сайда, бэйэтин кэнниттэн ыччаттары хааллара кэлэр диин, кытаанах, булгуруйбат өйдөбүллээбэ. Тренер быһыытынан, кэргэнинээн, олобун аргыһынаан, СӨ үтүөлээх тренерэ, РФ үтүөлээх тренерэ Мария Никитичналыын үлэни эрэ өрө тутан сылайары, сынныанары умнан, дуобат аптаах хонуутугар дьулуурдарын, тэрийэр дьобурдарын Тааттаҕа, Чурапчыга, Дьокуускайга, төрөөбүт Сахаларын сиригэр толору анаабытара.

Аан дойду, Европа, ССРС, Арасыйыа элбэх чөмпүйүөннэрин, призердарын иитэн таһаарбытара. Уһулучу бэриниилээх, сыраллаах уһун сыллаах үлэтэ үрдүктүк сыаналаммыта. Саха АССР үтүөлээх тренерэ (1977), СӨ үтүөлээх тренерэ (1997), РФ үтүөлээх тренерэ (2000). Д.П. Коркин аатынан судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреата (2004). Дуобакка аналлаах хас да кинигэ, брошюра ааптара. Саха дуобатын аан дойду таһымыгар таһаарбыт Улуу тренер кулун тутарга төрөөбүтэ 85 сылын туолар.

Дмитрий Сыромятников — Кэрэһиннээх

1940 сыллаахха олунньу 20 күнүгэр I Мэлдьэхси нэһилиэгэр Кэрэһиннээх диин алааска күн сирин көрбүтэ. Мас Булгуннаах сэттэ кылаас-таах оскуолатыгар үөрэнэн баран, Бүтэйдээх орто оскуолатын бүтэрэр. 1961–64 сс. Тихоокеанскай флотка сулууспалыыр. Дьокуускайдаагы педучилище физкультурнай отделениетын бүтэрэн, 40 сыл физкултуура учууталынан Тиэлиги, Догдоно оскуолаларыгар үлэлиир. Кыра кылаастан дуобаты, саахыматы сөбүлээн ооньуура. Ону сэргэ хайыһарга оскуолатын чизин сыллата оройуонна көмүскүүр.

Оскуолатаагы сылларыгар, аармыйаҕа тус бэйэтин бабатынан араас көрүннэ күрэхтэниилэри тэрийэн ытара. Дьокуускайга оҕо туристи-

ческай станциятыгар инструкторынан үлэлиир кэмигэр, дуобакка аан маннай 1965 сыл олунньутуган, 25 сааһыттан Саха АССР чөмпүйүөннэтин кылаабынай судьуйатынан анаабытара. Дьэ, онтон ыла респорткомитет (Бронислав Кон) тух баар күрэхтэниилэргэ сэкиритээринэн, кылаабынай судьуйанан анаан үлэлэтэн барбыта. Ити кэмтэн өрөспүүбүлүкэбэ ытыллар улахан түһүлгэлэргэ барыларыгар судьуйалаһан кэллэ. Ол аата, үрдүкү таһымна тахсан судьуйалаабыта 60 сылын туолар. 1968 сылтан ССРС хамаанданан күрэхтэниитигэр саҕалаан, барыта 11 араас күрэхтэниилэргэ үлэлэспитэ. Аан дойдуга уонтан тахсата судьуйалаһан кэллэ. Сайынны XXIX Олимпиада кэнниттэн, 2008 с. Пекиннэ ытыллыбыт Интелиадаҕа Арасыйыаттан соботоһун 3 көрүннэ кылаабынай судьуйанан үлэлээбитэ. Сахатан ким да маньык чыпчаалларга тийэ судьуйалаһа илик.

Улууһугар, Илин энэр улуустарга дуобакка, соробор саахымакка элбэх селанстары ыппыта. Остуол тенниһигэр, бильярд ооньуутугар билиннэ диири ооньуур, ситиһиилэрдээх. Үйэтин тухары чөл олох пропагандиһа. «Чэбдигири» бырагыраама ааптара. Дуобакка ФМЖД маастара, Аан дойду бэтэрээннэргэ күрэхтэниитин призера, Аан дойдутаагы категориялаах арбитр, СӨ физическай култуураҕа уонна спорка үтүөлээх үлэнигэ, биллиилээх коллекционер, улуус, 5 нэһилик Бочуоттаах олохтооҕо. Сотору, олунньуга 85 сааһын туолар.

Владимир Птицын

1950 сыллаахха ыам ыйын I күнүгэр I Мэлдьэхси нэһилиэгэр күн сирин көрбүтэ. Хорообут орто оску-

олатын бүтэрэн, икки сыл Сэбиэскэй аармыйа кэксэтигэр сулууспалаабыта. 1974 с. Дьокуускайдаагы үп-кредит техникумун, 1982 с. Иркутскайдаагы норуот хаһаайыстыбатын институтун бүтэрбитэ. Сүрүннээн салайар үлэбэ сылдыбыта, ол иһигэр 1991–97 сс. өрөспүүбүлүкэ үбүн министриэстибэтигэр солбуйааччынан, министриинэн, 2002–2012 сс. төрөөбүт улуһун баһылыгынан талыллан үлэлиир.

Дуобатынан оҕо эрдэбиттэн сөбүлээн ооньуура. Дуобат курдук спорт интеллектуальной көрүнүн араас таһымнаах түмсүүлэргэ үйэ чииппэрин кэринэ салайсан кэллэ. СӨ дуобакка федерациятын солбуйааччыта, президенэ, Арасыйыа дуобакка президенэ, Аан дойду дуобакка федерациятыгар уон сыл, ол иһигэр түөрт сыл сирэй президенэ. Тус бэйэтин көбүлээһининэн, өрөспүүбүлүкэ салалтатын өйөөһүнүнэн Дьокуускайга аан дойду, Арасыйыа-йа таһымнаах хас да улахан күрэхтэниилэр тэриллиттэрэ. Дьэ доһоттоор, саха киһитигэр хатыламат үрдүк кирбиилэр!

Хоһоон хомурунньуктарын, «Алгыстаах аартыгынан», «Дуобатчыттардыын алтыспыт дьоллоохпун» кинигэлэр ааптара. Арасыйыа үтүөлээх экономиһа, СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэнигэ, Исидор Барахов аатынан судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреата, улуус, 5 нэһилик Бочуоттаах олохтооҕо. Быйыл ыам ыйыгар 75 сааһын туолар.

Дьылба-хаан киһи ахсын тустуспа буоллаҕа. Ол эрэн, кинилэр дуобат курдук умсугутуулаах көрүннэ бэриниилэринэн, ис сүрэхтэн тахсар тапталларынан, дириг ис хоһоонноох олохторунан майгынаһар курдуктар. Хайа баҕар спорт көрүнүн кэриэтэ, дуобат эмиэ нэһилиэниэ киэн аранатыгар тарҕаннаҕына эрэ сайдар. Ону сыал-сорук оностон үлэлээн-хамсаан кэлбиттэрэ. Бэйэ-бигигэр сыһыаран чугастыы ыллахха, Мэнэттэн үүнэн-сайдан тахсыбыт спорт маастардар Климентий Попов, Василий Куприянов, Иван Семёнов, Савва Аргунов, уонунан маастарга кандидаттар ситиһиилэрэ — кинилэр сэмэй кылааттара. Оттон эдэр көлүөнэ чабылхай сулуһа — Мэлдьэхси оскуолатын үөрэнээччитэ, Арасыйыа спордун маастара, 17 саастаах Проня Говоров көлүөнэлэр быстыбат ситимнэрин туоһута. Проня — 2024 с. эр дьонно 100 харахтаах дуобакка Арасыйыаҕа 3-с, түргэн ооньууга 2-с миэстэлээх. Саха сиригэр эр дьонно 3-с миэстэлээх.

Үүммүт сылга улуус спорка салалтата, дуобат федерацията суураллыбат ааттаах-суоллаах биер дойдулаахтарытын Иннокентий Васильевы, Николай Кычкины ахтан-санаан, Дмитрий Сыромятниковы, Владимир Птицыны кытары анаан-минээн көрсүһүү тэрийэллэрэ эрэйиллэр.

Степан АНДРЕЕВ.
Майа.

кэпсиэхпин баҕарабын

Саахымат спордун тэрийээччилэрэ

(Бүтүүтэ. Иннин ааспыт
сыл №23-гэр аах).

Спорт эйгэтигэр сыһыаннаах дьон, спорду таптааччылар ааспыт үйэбэ Саха сиригэр саахымат спордун тэрийээччилэр ааттарын сурах хоту эрэ курдук билээлэр, кинилэр үлэлэрин, ситиһиилэрин сырдатты суоҕа. Бу суруйууга ону ситэрэн биэрэргэ холонуом.

Борис Мартынов

Борис Митрофанович Мартынов 1934 сыл муус устар 15 күнүгэр Сунтаар оройуонун Ханалас нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Элгээйи орто оскуолатын бүтэрээт Благовещенскайдаагы медицинскай институтка үөрэммитэ, онтон Ленинградка педиатрия научнай-чинчийэр институтун ординатураны бүтэрбитэ. ЯНИИТ балыһатыгар отделение сэбиэдиссэйинэн, кылаабынай бырааһынан, медучилище дириэктэринэн, ЯОСПС социальнай страхованиетын салаатын сэбиэдиссэйин солбуйааччынан, методическай кабинет сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ. Б.М. Мартынов республика саахымакка федерациятын 1971–1981, 1989–1996 сылларга салайбыта.

1976 сыл бэс ыйыгар аан дойду чемпиона Анатолий Карповы ыныран, 20 дуоскаҕа сеанс биэрэн — Афанасий Даниловка, Сергей Николаевка хотторбута, Р. Маппырова, В. Панченко, М. Капышев, Р. Борисов тэннэспиттэрэ. Лена өрүс холбоһуктаах пароходстватын үлэһиттэригэр 25 дуоскаҕа сеанс биэрбитигэр Г. Попов, В. Дроздов, П. Рочев, С. Жукова тэннэспиттэрэ, авиатордарга 20 дуоскаҕа сеанс биэрбитигэр сэттэ киһи тэннэспитэ. Майаҕа 23 дуоскаҕа сеанс биэрбитигэр М. Сотников, А. Неустров, С. Исаков тэннэһини ситиспиттэрэ. Мирнэйгэ «Якутниипроалмаз» институт саалатыгар сеанс биэрбитэ.

1973 сыл ахсынньы ыйын бүтүүтэ РСФСР саахымакка федерациятыгар туруорсан маастарга кандидат нуормалаах классификационнай турнир киин куоракка түөртүү Магаданскай уобалас уонна Саха АССР спорт маастарыгар кандидаттар, Магадан түөрт уонна Саха сирэ үс бастакы разрядтаах саахымакчытара кыттыбыттара. Бу иннинэ спорт маастарыгар кандидат нуорматын республика тас өртүгэр ситиһэр буоллахтарына, бу турнир түмүгүнэн Рудольф Борисов ити нуорманы толорбута.

Республиканскай категориялаах судьуйа Б.М. Мартынов саахымат сайдытыгар сүнкэн кылааты киллэрбитэ. Сахалартан бастакы аан дойду кылаастаах спорт маастарын нуорматын Сергей Николаев Венгрияҕа аан дойдутаагы турнирга чемпион буолан толорбута. Өр туруорсан, хас да сыл тутуллан 1994 сыл ахсынньы ыйын 8 күнүгэр РШШЦ дьийэтэ үлэбэ киирэрин ситиспитэ.

Саха АССР үтүөлээх бырааһа Б.М. Мартынов 1997 сыл балаҕан ыйын 7 күнүгэр олохтон туораабыта.

Николай Алексеев

1935 сыл балаҕан ыйын 22 күнүгэр Горнай оройуонун Малтааны нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 1959 сыллааха Ленинградка тыа хаһаайыстыбатын институтун бүтэрбитэ. Дойдугар тыа хаһаайыстыбатын инспекциятыгар, холкуоска кылаабынай зоотехнигынан үлэлээбитэ, ССКП кэккэтигэр киирбитэ. Онтон Средненскэй оройуон тыа хаһаайыстыбатын управлениетыгар старшай экономиһынан, Уус-Алдан оройуонун тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кылаабынай зоотехнигынан үлэлии сылдьан холкуос председателэ буолбута. Өймөкөөн оройуонун тыа хаһаайыстыбатын салаатын салайбыта, тыа хаһаайыстыбатын министрвотыгар отдел салайааччытынан, онтон ССКП

обкомун инструкторынан үлэлээбитэ. Хабаровскайга ВПШ үөрэнэн бүтэрбитэ. ССКП обкомун I секретарын көмөлөһөөччүтүнэн, ССКП Горнай райкомун I секретарынан үлэлээбитэ. Саха АССР нуруодунай депутата буолбута. «Сахалепродукт» фирмаҕа дириэктэрдээбитэ.

Кини саахымат федерациятын 1981–1984 сылларга салайбыта, үлэтигэр үтүрүгүтэрэн бэйэтин баҕатынан уурайбыта. 1981, 1982, 1983 сылларга Саха АССР чемпиона Сергей Николаев ССРС «Спартак» ДСО киин сэбиэтин чемпиона буолан, ССРС спордун маастара буолбута.

Н.П. Алексеев «За трудовую доблесть в ознаменовании 100-летия В.И. Ленина», «За трудовое отличие», «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» мэтээллэринэн, Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин президиумын бочуотунай грамотатынан наҕараадааммыта, Горнай улуухун бочуоттаах олохтооҕо буолбута.

Людмила Григорьева

1938 сыл бэс ыйын 7 күнүгэр музыкальнай-драматическай театр режиссера Спиридон Григорьев элбэх оҕолоох дьийэ кэргэнигэр бастакынан төрөөбүтэ. Куорат ахсыс оскуолатын бүтэрээт, Омскайдаагы сельхозинститутка 1955–1960 сыллар-

га үөрэммитэ. Үөрэнэ сылдьан институт саахымакка хамаандатыттан күрэхтэргэ мистэстэлэспитэ, бастакы разряды толорбута, Саха АССР дьахталларга 1965 сыллаах вице-чемпионката буолбута. ЯНИИСХ Покровскайдаагы ОПХ агрономунан үлэлээбитэ, I Дьөппөн оскуолатыгар биология учууталынан үлэлии сылдьан, ЫБСЛКС Орджоникидзевскай райкомун иккис секретарынан талыллыбыта, ССКП кэккэтигэр киирбитэ. Онтон ЫБСЛКС обкомун комсольскай тэрилтэлэргэ отделын инструкторынан, Үөһээ Бүлүү ЫБСЛКС райкомун I секретарынан, ЫБСЛКС уопсай отделын сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ, Хабаровскай ВПШ үөрэнэн бүтэрбитэ. Онтон ССКП обкомун сельхозотделын инструкторынан, ССКП Мэнэ Ханалас райкомун секретарынан, ССКП обкомун инструкторынан үлэлээбитэ.

Киин куорат ССКП Октябрьскай райкомун уопсай салаатын сэбиэдиссэйинэн үлэлии сылдьан саахымат федерациятын 1984–1989 сылларга салайбыта, саахымат чемпионаттарыгар судьуйалаан, секретардаан республиканскай категориялаах судьуйа буолбута.

Саха сиригэр «Комсомольская правда» хаһыат күннэригэр 1986 сыл бэс ыйыгар хас да аан дойдутаагы турнирдар кыайылылааҕа уонна призердара, аан дойдутаагы гроссмейстер Виктор Купрей-

чик киин куоракка икки сеанс биэрбитигэр — бастакытыгар 23 дуоскаҕа үс киһи кыайбыта, үс киһи тэннэспитэ, онтон иккиһигэр 28 дуоскаҕа көрсүһүүгэ Людмила Хантаева, Анна Захарова кыайбыттара, түөрт киһи тэннэспитэ.

Ити сыл Нерюнгри кубогар Нерюнгри икки хамаандата, Алдан, Тында, Дьокуускай, Нам матчевай турнирга кыттыбыттара.

1987 сыл бэс ыйыгар киин куоракка саахымакка бастакы фестиваль ытыллан, аны сылын аайы ытыллар үтүө үгэскэ кубулуйбута.

1988 сыл кулун тутар ыйыгар ССРС икки төгүллээх чемпиона, гроссмейстер Виталий Цешковскай элбэх сеанстары биэртэлээбитэ. Ити сыл от ыйыгар РСФСР үтүөлээх тренерэ гроссмейстер Александр Панченко түөрт сеанс биэрбитэ.

Григорьева Л.С. «За трудовую доблесть в ознаменовании 100-летия В.И. Ленина», «За трудовую доблесть» мэтээллэринэн, ЫБСЛКС Киин Комитетын «За активную в комсомоле» бэлиээнэн наҕараадалааммыта.

Ити кэмнэргэ саахыматчытта ахсааннара элбии турбута. Сыллар ааһаллар саахымат спордун тэрийээччилэрэ олохтон туоруулар, ол эрээри, ааттара умнуллуо суохтаахтар. Кинилэр ыччат дьонно үтүө холобур буоллаллар.

Петр ЯКОВЛЕВ.